

Ludmann Mihály

PYGMALION MAGÁNYA
Gondolatok Ruttkay Sándor grafikáiról

[DOI 10.35402/kek.2022.2.5](https://doi.org/10.35402/kek.2022.2.5)

Minden a teremtéssel kezdődik, ahogyan a szobrász és a festő is megteremti a művét. A *Szobrász* arca hasonló a *Látomás* férfi arcához, a nő nagyon finom és könnyed vonalakkal megrajzolt teste ellentéte a férfi vastag és görcsös kezének. A *Szobrász*, aki itt nem térbeli formát teremt, hanem vonalakkal bontja ki a szépen hullámzó merengő arcú nő formáját, akinek vékony vonalassága a síkot hangsúlyozza, míg a szobrász tónusai némi plasztikusságot teremtenek. Ki teremt kit? Ahogyan Csuang-Ce álmában lepke volt, de felvetődik a kérdés, hogy a filozófus álmodja a lepkét vagy a pillangó álmodja őt? *A Festő*, aki a szoborszerű női alakot festi és nem a vásznon jeleníti meg őt, hanem mint modellt, vagy mégis az a kép? Álom és valóság és egy látomás. Karcsú meztelen nő és egy idősebb férfi arc, akiket a kréta vöröses vonala köt össze. A komor férfi arc fekete vonalai tragikus szomorúságot hordoznak.

Ruttkay Sándor grafikái a teremtő alkotás vívódásai, örök kérdések az ittlétről, a múlttól és az örökkévalóságról, amelyekre nincs egyértelmű és boldogító válasz. A festő-szobrász-grafikus teremt. Létrehozza a világot, amelyen a szobrász és a szobor között folyamatos a párbeszéd, mert egymást formálják. Nem véletlen, hogy több rajzán is megjelenik *Pygmalion*, a szobrász, aki beleszeret az alkotásába, mert a művet formáló alkotó mindig is kapcsolatban van a művével, akkor hiteles, ha ő is benne van. Ezt látjuk Ruttkay Sándor grafikáin.

Az alkotás lélekgyöttrő állapot, drámai kibontakozást sejtet, mint a szerelem, ahogyan a *Vágyakozás* című akvarelljén megjelenik. A kitérülő női test vöröses barnában megrajzolva, nagyon finom sejtelmességgel mutatja meg nőiségét és szépségének csábító formáit, amelyhez egy sötét, árnyeszerű férfi arc közelít, akinek kezujjainak megragadó mozdulata fejezi ki a birtoklásra irányuló vágyát. A szerelem ilyen, amely Platón szerint nem más, mint annak a vágya, hogy újra egyé váljon, ami egykoron egész volt, de az istenek féltékenységből ketté választották, és így arra készítetve az embereket, hogy keressék a másik felüket. Ezt tesszük mi is, és ezt látjuk Ruttkay Sándor rajzain is. Lehetetlen vállalkozás? Hisszük, hogy nem az, ahogyan az

Antik idill című rajzon láthatjuk. Idilli pillanat, a szerelmespár összebújva a zenének hódol, annak a művészetnek, amely Platón szerint a legjobban fel tudja korbácsolni az érzelmeket. A rajzon az együttlét harmóniája bontakozik ki, amit a könnyed vonalakkal összeszótt testek is megfogalmaznak. Ritka pillanat ez, vallja a grafikusunk, mert az *Ádám és Éva* nagyon bravúros könnyedséggel megrajzolt női alakja az alma maradéka felé mutat, némi humorral szelídítve meg a tragikus történetet, amit ő még nem ért, azonban Ádám igen, ahogyan a távolabbi helyezett összekucorodott alakjának komorsága már a bűnbeesés utáni állapot tragikumát hordozza.

Mert a Szerelem ilyen. Benne rejlik az ösztönös *Vágyakozás*, és megjelenik a *Féltékenység*. Kaotikus, pasztellel rajzolt vonalak kuszálják össze a két alakot, amelyben a vörös a szenvedély és szenvedés, míg a fekete az értelmző racionalitás, amely a férfialakban testesül meg, akinek arca komorsága tragikus érzésről tanúskodik.

És eljön az elmúlás, nem marad más, mint az *Emlékezés*, amely arctalan öregséggel mereng a múltba, ahol szétfeszülő tónusok és néhány vonal villant fel valamit a régről, a társtalanság világából visszatekintve, és lassan belevezve az elmúltba.

Ezt az ívet, amely az emberi létezés tragikusan-örömteli állapotának grafikus megfogalmazása, némi derűvel oldja fel a művész *Szeretők* című akvarelljének idilli állapota. Önmagában sokat elárul ez, némi vigaszt ad a szerelem és az emberi sors tragikus attitűdjével szemben.

A szerelem, a férfi és nő közötti legmélyebb, poklot és mennyet teremtő érzelem olyan, amely megragadja az örökké-t, ahogyan az *Áhítat* című pasztell képén láthatjuk. A barna színű papíron az idős férfi előtt könnyed fehér vonalakkal kibontakozó a női szépséget megjelenítő vonzó aktot láthatunk, amely a vágy titokzatos és örök letéteményese.

Ahogyan a szerelmi történetekben is megjelenik a tragikus mozzanat, természetes, hogy más témájú művekben is láthatjuk, akár megszemélyesített alakban. Ilyen tragikus hős Don Quijote, aki a lovagkor elmúltával képviseli a lovagi eszméket. Alakját sokan megjelenítették, többek között Honoré Daumier grafikus- és festőművész. Nem véletlenül

vált kedvelt alakká, mert személye hordozza azt a vágyat, hogy a kicsinyes, önző és gyarló világból menekülni kellene egy olyanba, ahol az emberi értékek és érzelmek még fontosak. Ruttkay Sándor *Don Quijotét* lándzsával a kezében üldögélő idős férfiként karikírozva jelenítette meg. Mezítlábas és szánalmas, nem a középkori lovagi eszmények megtestesítője, hanem a világból elvágódó magányos hős, aki már lemondott a küzdeletről. Ez a szelíd humor nem idegen a művésztől, ezt láthattuk már a szerelmi történeteiben is.

A *Különc* nehezen megfejthető alkotás, hiszen itt nincs olyan irodalmi előzmény, mint pl. a Don Quijote történeténél. Melankolikus tekintete, hajlott háta mesebeli alakká teszi, akinek a társa egy kutya, amire a Ruttkay-grafikákon gyakran megjelenő jellegzetes tagolással megformált keze is mutat. Az állatábrázolás csak elvétve tűnik fel grafikusunk lapjain, ezért is kap ezen a művön nagyobb jelentőséget. Az *Elűzött angyal* szenvedélyes, megrémítő tekintete a kiszolgáltatottságról és magányról árulkodik, amelyet még a kevés feltűnő színárnyalat sem tud feloldani.

Az illusztráció a képzőművészet évezredek műfaja, amely a grafikában eddig különösen nagy szerepet töltött be, és azt láthatjuk, hogy a grafika születésétől ez máig meghatározó feladata a rajzművészetnek. Szoros értelemben véve az illusztráció egy történet végigkísérése rajzban, amely lehet akár egyedi vagy sokszorosító grafika. Ezt láthatjuk olyan mestereknél, mint Dürer, Zichy Mihály vagy a XX. század jelentős magyar rajzművészeinél, többek között Reich Károly vagy Würtz Ádám életművében. Ruttkay Sándor életművében kevés illusztrációt találunk. Ezek között hangsúlyosak az Énekek énekéhez és József Attila verseihez készült művei. Ruttkay lírai alkat, ezt láthatjuk a szerelem témájú rajzaiban és ez a karakter meghatározta azt is, hogy az illusztrációi is lírai művek. József Attila verseihez készített vegyes technikájú művei azért is különösek, mert halványan a háttérben ott látható a költőről készült fotó, amelyre kéziratosa került, és ezt egészíti ki még egy rajz, amely vívódó emberi alakot jelenít meg. Ez a montázst felhasználó ábrázolásmód szintézist teremt a költő-vers-érzelem képi formáiban.

Ruttkay témái azonosulást követelnek, mert az élet illusztrációi. A téma tágabb értelmében illusztrációnak tekinthetők azok a művek is, amelyek egy-egy jól ismert mitológiai és bibliai történet karakteres szereplőit jelenítik meg. Bár nincs ott a konkrét szöveg, de a néző felidézi a cím olvasásakor a tartalmat, és ezt keresi a megjelenő képben is.

Ilyen *Ikarusz*, *Júdás*, *Hitetlen Tamás*. Az őket megjelenítő grafikai lapokon azonban nem a történet kibontását láthatjuk, hanem azt az emberi drámát, amelyet átélnek. Ruttkay Sándor műveit nézve az ember szembesül kiszolgáltatottságával, mert oly sokszor tévedünk és eltévelyedünk, különösen ha a gőg vezet minket. Ezek a történetek erkölcsi ki nyilatkoztatások, ahol a konkrét történet morális tartalma okulásként szolgálhat, ahogyan a *Hitetlen Tamás* című nagyméretű pasztellrajzán láthatjuk. Jézus szelíd megbocsájtása, finom tónusokkal kifejezve, más minőség, mint Tamás alakjának erőteljesebb, magabiztosabb rajzossága.

Az életmű különös alkotásai Jézus szenvedéstörténeti állomásainak megjelenítései. Technikailag is, mert a kedvelt barna színű lapot kivágva, és ezt felragasztva egy fehér lapra, már önmagában erősen kontrasztos megoldás. Ráadásul úgy, hogy a rárajzolt formavilágot részben követi a vágás, de itt-ott önálló létezővé válva el is tér tőle. Jézus karakteres arcát tónusos pasztell foltok és rajzolt diópác vonalak teremtik meg.

Ruttkay Sándor kedvelt témája, műveinek visszatérő szereplője Salomé, aki anyja bosszúját beteljesítve, Heródestől elbűvölő táncáért Keresztelő Szent János fejét kérte, akit emiatt a börtönben lefejeztek és a levágott fejet egy tálcán átadták Salomének. Salomé alakját is sokan megjelenítették már táncoló nőként, vagy amikor tálcán tartja Keresztelő Szent János levágott fejét. Grafikusunk rajzain mind a kettő megjelenik, de sajátosan egyesítve, ami mögött ott van a századforduló szimbolizmusának új értelmezése. A táncoló mozdulat fontos elem, de a levágott fej is jelen van. Rajzain Salomé néha szomorú, míg máskor feslett nőként nevet, hiszen a lábán látja a levágott fejet, amely visszatekint rá.

Ruttkay Sándor vérbeli grafikus. A rajz jellemzője, hogy vonallal (és) vagy tónussal ábrázol-jelenít meg síkon. Jóval szűkebb az eszköztára, mint a festészetnek. Bár grafikusunk nagyon kevés munkája dátumozott, azonban kivehető egy olyan tendencia, amely a kezdeti, még iskolás felfogású grafikaértelmezés miatt egyszínű vonalakkal és a tus lavírozásával készültek. Később nagyobb méretekben alkotott rajzain új anyagokat, technikákat kezdett el használni. Ilyen a diópác, amelynek a meleg barna színe egyre nagyobb szerepet kapott a rajzművészetében. Ennek az anyagnak a legvonzóbb eleme a finom átmenetek létrehozásának lehetősége és a színének melegsége. Grafikusunk másik kedvelt rajzeszköze a színes pasztellkréta, amelyek közül a

barnát használja a legtöbbet. Ezzel fehér lapon és színes lapon egyaránt remekül lehet dolgozni. Ezek a színárnyalatok a tus kemény feketéjét helyettesítve feltárják az alkotó azon törekvését, hogy a bensőséges emberi lelki állapotokat és rezdüléseket megjelenítse, és ezek az eszközök ehhez kellő árnyaltságot biztosítanak. A színesség azonban úgy is megjelenik alkotásaiban, hogy más alapszínű papírokra is rajzol, amelyek között feltűnő a zöld és zöldesszürke. Ezekre a lapokra a barna diópác és pasztell mellett a fehér kretával felrajzolt vonalak értelmező és kiemelő szerepe is jelentős. A művész egyformán magabiztosan bánik a vonallal és a tónussal. A foltok gazdag festői hatása nagyon jól érvényesül a *Múzsza* című lapján, míg a zöld lapon hullámzó, gyűrődő-megtörő elcsúszó vonalak játéka a *Kötéltáncos* című rajzán. Ezek mellett az akvarellt is felhasználja néhány rajzának színesítésére, mint a *Megkísértésen* is láthatjuk.

Ruttkay Sándor rajzain az érzelmi választás öndefiníció is egyben, amely az alkotó világban való létéről, és így az emberi létezés örök kérdéseiről valott művészi felfogásáról is árulkodik. Akkor is, ha léthelyzeteket jelenít meg, amelyhez előszeretettel használ fel klasszikus témákat, mint például *Zsuzsanna* vagy *Júdás*, és akkor is, ha sorsokat tár fel, mint a *Vándor* vagy a *Fáradtan* című grafikáján, és akkor is megélhetően emberi, amikor olyan karaktereket örökít meg, mint *Az aggályos* vagy *A gögös*.

Ruttkay Sándor gazdag és sokszínű életműve az emberről szól, tértelenül és időtlenül. Tértelen, mert nincs háttér, nem jelennek meg konkrét téri formák, tájképi részletek. Időtlen még akkor is, ha címei konkrét eseményekre utalnak, de ezek a megjelenítésben nem kapnak szerepet, nincsenek felismerhetően jelen a történelmi kort igazoló díszletek és kosztümök. Művei főszereplője az emberi érzelmek és cselekvések drámája, amelyek kortalanul emberiek, de sokat mondó és elgondolkodtató a dramaturgiája. Felidézeti bennünk, hogy mit tudunk a megjelenített szereplőkről, hogyan ábrázolták őket az elmúlt évszázadokban, és ezek mind belopóznak a néző és értelmező gondolataiba. Emberi sorsok jelennek meg, kétségek és választások, lelki rezdülések és konfliktusok, amelyek néha játékosak, máskor drámaiak. Sok művét melankolikus hangulat járja át, ahogyan ezt láthatjuk *Apa és fiú*, *Titok*, *Melankólia* című alkotásán.

A *Melankólia* című műve diópáccal készült, a grafikusunk által kedvelt méretben, amely ebben az esetben 58x40 cm. Ezen a rajzán a gazdag tónusok szétszórt és véletlenszerűen eloszlott foltjai két világot tárnak fel. Egy sípon játszó idősebb férfi

feje és két keze, amely hangsúlyos és átlós irányban áthúzódik a felületen. Mögötte, szinte a papír világosságába kopóan egy angyali figura bontakozik ki, aki a zenélő felé hajol. A melankóliát régen a négy lelkiállapot egyikeként tartották számon, amelyet melabúként, búskomorságként írhatunk le. Így jelenítette meg Albrecht Dürer is híres *Melankólia* című rézmetszetén. Ruttkay Sándor művén az idős, magányos férfi életérzése jelenik meg. A zeneszó feloldója és gerjesztője is lehet ennek a melabús, szomorkás lelkiállapotnak, hangulatnak. A férfi mellett megjelenő nő nem társ, inkább egy vigasztaló látomás, akinek a gyengédsége és figyelme oldhatja a magánnyal járó búskomorságot. Ugyanakkor múzsza is lehet, akinek a vélt vagy valós megjelenése ihletője lehet az alkotásnak. A grafika zeneisége a vonalak ritmusában, megtörésében és futásában, valamint a tónusok árnyalatgazdagságában fejeződik ki. Ez a zeneiség csendül ki az *Assisi Szent Ferenc* című akvarelljén, amelyen nem a szokásos toposzok, Szent Ferenc életének jelentős, számon tartott és sokszor megjelenített tettei bontakoznak ki, amelyeket jól ismerünk többek között az Assisiben levő falképekről, hanem a zenész szent alakja. Körbeíró pasztell vonalak jelenítik meg őt úgy, mintha hegedülne. Azonban nem a szokásos zeneszerszámot használja, hanem két ágat. A legenda megörökítette, hogy ezekkel úgy zenélt, mintha hegedűt tartott volna a kezében. Assisi Szent Ferenc volt az, aki megírta a *Naphimnuszt*, amely a természet nagy szimfóniája, és ez a zene csendül fel ezen a grafikán.

Ruttkay Sándor sok közös és egyéni kiállításon mutatta be műveit, régóta számon tartott alkotója a magyar művészeti életnek. 1978-ban vették fel a Fıatal Képzıművészek Stúdiójába, majd két év múlva a Művészeti Alap is tagjai közé fogadta. 1991 óta a Magyar Grafikusművészek Szövetségének és 1992-től a Magyar Képzıművészek és Iparművészek Szövetségének tagja. Szép számú egyéni kiállításainak sorát az 1991-ben a budapesti Nagy Balogh János Kiállítóteremben megvalósult bemutatkozása nyitotta, amelyet még sok követett. Budapesti bemutatkozások mellett a hollandiai Leidenben, a németországi Nürnbergben is szerepelt, de műveit láthatta többek között a dombóvári, hajdúszoboszlói, salgótarjáni és az esztergomi érdeklődő közönség is. A legutolsó tárlatát a Kondor Béla Közösségi Házban rendezte 2021 szeptemberében, ahol közel félszáz alkotását mutatta be.

További képek a Ruttkay Sándor portfólió címen találhatóak. <https://ruttkaysandor.com>